
Pelottava espanjantauti

Eila Linnanmäki: Espanjantauti Suomessa: influenssapandemia 1918–1920. Bibliotheca historica 95, SKS, Helsinki 2005. 242 s.

■ Eila Linnanmäen väitöskirja on mitä ajankohtaisin historiantutkimus tilanteessa, jossa sars ja lintuinfluenssa ovat nostaneet maailmanlaajuisten tautiepidemioiden eli pandemioiden uhkan akuutiksi. Teos tarjoaa mielenkiintoisen vertailuaineiston nykytilanteelle analysoidessaan, mitä tapahtui

tappavan influenssaepidemian pyyhkäistessä yli vastaitsestyneen, maailmansodan ja sisällissodan sekä elintarviketurvan runteleman suomalaisen yhteiskunnan. Linnanmäki toteaaakin, että kehitysmaissa nykytilanne on jopa huonompi kuin vuonna 1918. Ja vaikka 2000-luvun rikkaiden maiden valmiudet pandemioiden kohdatessa ovatkin lääkehoidon, rokotusten, valistuksen ja hygienian osalta kohentuneet, Linnanmäki korostaa yhteiskunnallisten muutosten – mm. maatalouden tehotuotanto, metropolit, lentoliikenne – luoneen mikrobin leviämislle entistä otollisemmat olosuhteet. Samanaikaisesti ovat yhteiskunnat muuttuneet infrastruktuureiltaan entistä haavoittuvammiksi.

Linnanmäen tutkimus sijoittuu terveyden historian, lääketieteen historian ja väestöhistorian piiriin. Teoksen vahvuus on tekijän luonnontieteilijätausta, joka mahdollistaa vanhan historiallis-epidemiologisen tutkimusotteen. Johdantoluvut III ja IV antavat kattavat tiedot influenssaviruksesta ja influenssaepidemioiden biologisina ilmiöinä. Linnanmäki korostaa, ettei espanjantauti ollut mikään yksittäinen ilmiö vaan toteaa influenssapandemioiden levinneen viimeisten 300 vuoden aikana 10–50 vuoden väliajoin. Poikkeukselliseksi espanjantaudin teki sen tappavuus: pahimmillaan tauti johti kuolemaan jopa muutamassa tunnissa ja uhrien lukumääräksi on arvioitu koko maailmassa 30–50 miljoonaa ihmistä.

Linnanmäki määrittelee tutkimuskohteekseen espanjantaudin väestöllisen ja yhteis-

kunnallisen merkityksen Suomessa 1918–20. Pääpaino on epidemian väestöllisessä tarkastelussa. Työssä kuvataan ja analysoidaan taudin ajallista ja alueellista esiintyvyyttä, kuolleisuusvaikutusta sekä sosiaalista valikoivuutta monipuoliseen ja mittavaan aineistoon nojaten. Terveystieteiden tilastomateriaalia ja väestötilastojen antia on täydennetty keräämällä maaseutukuntien kuolemansyytiedot seurakuntien luetteloista 19 kunnasta ja Ahvenanmaalta. Johtopäätöksiä tehdessään Linnanmäki ottaa huolellisesti huomioon tilastoaineiston rajoitukset ja mahdollisuudet. Vaikka näytekuntien valinnan lähtökohdat tuodaankin työssä esiin yleisellä tasolla, yksittäisten kuntien valikoitumiselle olisi kaivattu yksityiskohtaisemmat perusteet.

Linnanmäki laskee espanjantaudin vienneen vuosina 1918–20 haudataan vähintään 25 000 ja enintään 33 000 suomalaista. Linnanmäki osoittaa, ettei tauti levinnyt sattumanvaraisesti vaan se suuntasi Helsingistä muihin kaupunkeihin ja edelleen ympäröivälle maaseudulle. Rata- ja tieverkkoa kuvaavia karttoja hyödyntämällä olisi voitu konkretisoida kulkuyhteyksien merkitystä taudin leviämässä. Teoksesta käy ilmi, että tauti valikoi uhrinsa sosiaalisesti: suurimmat kuolleisuusluvut tavattiin työläiskaupunginosista. Varakkaamman väestön väljempi asuminen, monipuolinen ravinto sekä levon ja hoivan mahdollisuus loivat paremmat edellytykset influenssasta selviytymiselle.

Viimeisessä pääluvussa tar-

kastellaan suomalaisten viranomaisten toimia espanjantaudin torjunnassa ja hoidossa. Linnanmäki osoittaa lääketieteen voimattomuuden tilanteessa, jossa pisaratartuntana leviävää tautia ei saatu perinteisin kulkutautien torjuntakeinoin kuriin. Espanjantautiin liittykin terveydenhuollon ammattien historian kannalta mielenkiintoinen yksityiskohta: lääkäreiden turhautuessa sairaanhoitajien ammattikunta saattoi kokea ammattilypeyttä, kun perushoito osoittautui parhaaksi keinoksi potilaiden hengissä pitämisessä.

Espanjantaudin yhteiskunnallinen merkitys jää tutkimuksessa vähemmälle huomiolle. Havainnot rautatieliikenteen häiriintymisestä, postinkannon keskeytymisestä, koulujen sulkemisesta, maatöiden tekemättä jäämisestä, huvitilaisuuksien kielloista ja haudauksien viivästyneisistä antavat viitteitä taudin moninaisista välittömistä vaikutuksista. Erityisesti Lapis-kokonaisten kylät halvaantuivat työikäisen väestön sairastuessa. Vaikka espanjantauti kosketti valtaosaa suomalaisista, Linnanmäki korostaa, että lyhytaikaisena ja sisällissodan varjoon jääneenä ongelmana se ei ole noussut osaksi kollektiivista muistia. Mikrotason tarkastelu, joka on rajattu tämän väitöskirjan ulkopuolelle, mahdollistaisi jatkossa paikallisyhteisön kokemuksen ja selviytymisen analysoinnin.

Eila Linnanmäen väitöskirja on hyvin kirjoitettu ja rakenteeltaan selkeä teos, joka yhden taudin perusteellisen tarkoituksen kautta luo uuden näkökulman suomalaiseen yhteiskuntaan ja tuo samalla tar-

keän lisän kansainväliseen es-
panjantautitutkimukseen.

Minna Harjula